

ARAPSKI JEZIK KROZ KLASIČNE ISLAMSKE NAUKE KONTINUIRA JEDNO VELIKO SJEĆANJE O BOGU

Enes KARIĆ

UDK 28-1:811.411.21

SAŽETAK: U ovom osvrtu autor se zauzima za stanovište da nema islamskih nauka bez arapskog jezika. Niti može biti valjanog izučavanja islamskih nauka bez valjanog poznavanja arapskog jezika. Arapski jezik je dao bogatu terminologiju islamskim naukama, ta terminologija čuva “islamski pogled na svijet” unutar islamskih nauka. Autor ističe da je uloga arapskog jezika u islamskim naukama vidljiva na mnogim područjima, a najvažnije je područje kohezivnog djelovanja i skladnog povezivanja mnoštva islamskih nauka i autora iz različitih vremena i naukovnih epoha.

Ključne riječi: arapski jezik, islamske nauke, pogled na svijet iz arapskog jezika, arapsko pismo, terminologija islamskih nauka

I.

Na samom početku želimo kazati da nema ni punine ni širine studija islamskih nauka ili *islamskih znanja* bez arapskog jezika i njegova valjanog pozicioniranja.

Svako ko se bavi islamskim naukama može se osvjedočiti u dominantnu ulogu arapskog jezika pri običnoj, čak i turističkoj, posjeti velikim bibliotekama i njihovim rukopisnim fondovima (recimo, u Rabatu, Tunisu, Kairu, Damasku, Rijadu, Teheranu, Komu, Istanbulu, Kuala Lumpuru, potom desecima i desecima velikih, kako državnih tako i univerzitetskih i stručnih, biblioteka od Gazi Husrevbegove u Sarajevu, te od biblioteka u Njemačkoj do biblioteka u Sjedinjenim Američkim Državama...). U svima njima, i u svim njihovim stotinama hiljada rukopisa, vidi se da

arapski jezik nadživljava i nadtrajava ne samo islamske nauke, već i naukovne epohe, teološke pravce, sveučilišna opredjeljenja, historijske “mode mišljenja”, itd. Ali se, istovremeno, arapski pojavljuje i kao najsigurniji čuvar izražajnih mogućnosti svih tih pravaca, epoha, “moda mišljenja”...

II.

Ali, nije samo posrijedi rukopisno blago koje je arapski jezik primio u sebe tokom nekih hiljada i pet stotina godina (pa i više, računamo li na arabljanske oblike *usmenosti* i *pismenosti* prije pojave islama). Radi se i o arapskom pismu koje se mnogo više raširilo, pa i mnogo dalje doprlo, od arapskog jezika. Na taj fenomen ovdje samo podsjećamo, to je pismo uspješno izdržalo dolazak štamparija, pa i savremenih kompjuterskih

sistema. Ali, to je tema za drugu priliku. Arapski jezik traje i preko svoga pisma, preko svojih *barfova*. Arapska kaligrafija udomila je i udomljava mnoga djela, ubrajaju ih među one najljepše duhovne prinose koje je ljudski genij dao ili su mu darovani.

III.

Vratimo li se pitanju koje, posve jasno i opravdano, sugerira *organsku vezu između arapskog jezika i islamskih nauka*, tek preliminarno napominjem da je arapski jezik tim naukama poslužio i kao puka izražajna građa, ekspresivni materijal, ali i kao nepresušno duhovno vrelo iskazivanja “pogleda na svijet” u velikom broju islamskih nauka.

Mnogo je već istraživanja obavljeno o tome da semitska porodica jezika (arapski, hebrejski, aramejski...)

najbolje udomljuje i ugošćuje vječne teme monoteizma ili jednoboštva. Činjenica da se u toj grupi jezika (i na prostranstvima gdje ti jezici žive) pojavilo toliko mnogo Božijih poslanika, vjerovjesnika, proroka, naputitelja na pravi put, kao i činjenica da je na toj grupi jezika nastala ogromna, umom, sluhom i okom, gotovo neobuhvativa literatura – sve to, pa i sve drugo, ovdje nekazano, govori o nekoj primordijalnoj kompatibilnosti prasemitskog jezika, s jedne strane, i govora o Bogu, mišljenja o Bogu, pjevanja o Bogu, prevođenja Tajne o Bogu, itd., s druge strane.

Kako je to slavni profesor arapskog i arabistike, dr Teufik Muftić, više puta istakao u svojim djelima: Arapski jezik *baštini najbolje osobine toga prasemitskog jezika*. K tome, arapski je i najrasprostranjeniji jezik semitske jezičke porodice. Arapski jezik kontinuirano jedno veliko sjećanje o Bogu, to je sjećanje u njemu doživjelo svoju kulminaciju. Islamske nauke, one klasične prije svih, jesu vidljivi izraz te kulminacije.

Upravo se tu treba istraživati, pa i objelodanjivati, ono životno pulsiranje koje je prisutno u arapskom jeziku i islamskim naukama. Jer, kad su klasične islamske nauke posrijedi, klasični arapski jezik je njihovo neodvojivo ruho, od njih neodvojiva atmosfera, u njima pohranjena aroma, iz njih neizlučivi krvotok... Sve to (ruho, atmosfera, aroma... islamskih nauka) u bilo kojem prijevodu se reducira, skrene se i preusmjeri u drugom pravcu, nenamjerno “krivotvori”, ukratko – biva prikraćeno za svoju širinu, dubinu i udobnost.

Ne kažem ovdje ništa protiv prijevoda ni prevođenja, pa ni prijevoda ni prevođenja unutar islamskih nauka! Niti kažem, niti je to ispravno reći! Jer, prijevodi su jedna od čovjekovih mnogolikih sudbina na Ovom svijetu. Ali, ipak, podsjećam da je odnos klasičnog arapskog jezika i islamskih nauka jednak *odnosu osnove i potke* u nekoj udobnoj i prijatnoj košulji, haljini, kaftanu, fustanu... Sva ta udobnost koju osjećamo u prijatnoj haljini u svoj svojoj cjelini potiče

od onog skladnog odnosa i skladne srazmjere koja je projektirana između niti osnove i niti potke.

IV.

Da pružim ovdje i jednu podesnu ilustraciju: Godinama već radim na prijevodu Ibnu n-Nadimova *Al-Fihrista* (ili /Bagdadskog/ *Kataloga*) s arapskog na bosanski jezik. Taj dragocjeni kompendij – koji nudi pregled “svih nauka” (kod “Arapa i stranaca”, kako to kaže Ibnu n-Nadim) koje je muslimanski, kršćanski, jevrejski, mazdejski, itd. genij čitao, učio, tumačio, prevodio... u Bagdadu prije hiljadu i pedeset godina – donosi, možda posve nenamjerno, i jednu zlata vrijednu informaciju.

Naime, *Al-Fihrist* svjedoči da je arapski jezik u desetom stoljeću po Isau (a.s.) doživio trijumf, postigao je svoje duhovno, leksičko, estetičko, retoričko i, u najširem smislu, *izražajno punoljetstvo*, i to punoljetstvo apogejskih, grandioznih razmjera, takvih da je mogao u sebe primiti, i iz sebe izraziti, sve što su stari svjetovi dotad bili sačuvali. (Ako Bog da, uskoro će se u izdavačkoj kući El-Kalem pojaviti prve od ukupno deset knjiga Ibnu n-Nadimova *Al-Fihrista*. Ništa, doista ništa, arapski jezik danas nije izgubio od svoje nekadašnje svježine koju je imao u ekspliciranju islamskih i “neislamskih nauka” u doba jednog “ekscentričnog” bagdadskog vlasnika knjižare iz X stoljeća, Ibnu n-Nadima).

V.

Zašto je arapski jezik nezaobilazni organon islamskim naukama? Ima mnogo valjanih odgovora, naravno. Ali je najvažnije, čini nam se, da uočimo kako arapski jezik, nekako sam od sebe i iz sebe, “misli” ili “odmišlja” islamske nauke, ili, pak, sam od sebe “kontemplira” *glavna* i *sporedna* pitanja islamskih nauka i njihovih disciplina.

Terminologija islamskih nauka koju su domislili klasični autoriteti nezamjenjiva je već više od hiljadu godina. I svježja je više od hiljadu godina. Usudio bih se reći (uz sve

rezerve koje imam na umu): Samo se u njoj, toj arapskoj terminologiji, može izraziti *islamski monoteistički proglas čovječanstvu bez ostatka i bez krivotvorenja*.

U prilog rečenom donosim ovdje jedan primjer, navodi ga i Faḥruddīn ar-Rāzī (umro 1209), slavni komentator Kur’āna. Na jednom mjestu on govori kako arapski jezik Kur’āna (i na samoj vizuelnoj ravni) govori o sveprisutnosti Božijoj, te se to vidi i u arapskim pismenima Kur’āna. Ar-Rāzī donosi nešto što ima priliku ili prisposobu dijagrama:

الله
لله
له
هو

Zapravo, ono što nam ovdje pokazuje Ar-Rāzī samo je jedna od tajni arapskog jezika Kur’āna. Ma koliko se mi trudili da “oduzmemo” harfove (jedan po jedan) s desne strane gore navedenih riječi Kur’āna, opet se ne može ništa oduzeti, opet sve ostaje. *Allah, lillāhi, lahū, hū...* Dijagram koji vidimo na najbolji način pokazuje organsku i životnu vezu arapskog jezika i islamskih nauka.

Ne trebamo ni spominjati da arapski tekst Kur’āna ljubomorno čuva ovaj dijagram, zapravo, impregnirao ga je na gotovo svakoj svojoj stranici više puta!

VI.

Podsjećamo, posve na kraju ove besjede, i na sljedeće: Arapski jezik nam u islamskim naukama tako lahko pomaže da se premoste stoljeća, da se nadsvođuju vijekovi, da se spoje spoznajni horizonti. Arapski jezik nas tako lahko dovodi u vezu sa svim tim što je on nadživio i u svome blagu sačuvali. U bitnome, jezik Al-Gazalijeva *Ihyāa* iz jedanaestog stoljeća u velikim sektorima istovjetan je jeziku Ibnu n-Nadimova *Al-Fihrista* iz druge polovine desetog stoljeća, ili Ibn Ḥaldūnova *Muqaddime* iz četrnaestog stoljeća... To je tako vidljivo, jer arapski jezik bdiye nad onim

što se zove *Weltanschauung* (pogled na svijet) islamskih nauka.

Naravno, naš dug prema arapskom jeziku je velik. Kad nam je na jeziku i u ustima neka arapska riječ, trebamo biti svjesni da time, preko te riječi, kušamo riznice nepresušnih mudrosti.

Nažalost, posve se drugo pitanje nahodi u tome da je arapski jezik mnogo više dao ne samo muslimanskom čovječanstvu, već i čovječanstvu uopće, nego li što je od muslimana (ili od onih koji to nisu) dobio zauzvrat.

Tužno je gledati kako danas, diljem islamskog svijeta, jenjava pažnja prema blagu arapskog jezika. Kao da se misli da čovjek može postati posve

nov, ili biti samo *nov*, bez tradicije koja mu osigurava dubinu, baš onako kako korijen nekog stabla osigurava svježu vodu onim bezbrojnim žilicama njegova lišća.

Zaključak

Kada su klasične islamske nauke posrijedi klasični arapski jezik je njihovo neodvojivo ruho, od njih neodvojiva atmosfera, u njima pohranjena aroma, iz njih neizlučivi krvotok... Sve to (ruho, atmosfera, aroma... islamskih nauka) u bilo kojem prijevodu se reducira, skrene se i preusmjeri u drugom pravcu, nenamjerno "krivotvori", ukratko – biva prikraćeno za

svoju širinu, dubinu i udobnost. Postoji organska veza između islamskih nauka i arapskog jezika jer arapski jezik, nekako sam od sebe i iz sebe, "misli" ili "odmišlja" islamske nauke, ili, pak, sam od sebe "kontemplira" glavna i sporedna pitanja islamskih nauka i njihovih disciplina.

Terminologija islamskih nauka koju su domislili klasični autoriteti nezamjenjiva je već više od hiljadu godina. Samo se u njoj, toj arapskoj terminologiji, može izraziti *islamski monoteistički proglas čovječanstvu* bez ostatka i bez krivotvorenja. Nema ni punine ni širine studija islamskih nauka ili *islamskih znanja* bez arapskog jezika i njegova valjanog pozicioniranja.

الموجز

اللغة العربية توفر باستمرار ذكراً عظيماً لله عبر العلوم الإسلامية التقليدية

أنس كاريتش

يتبنى الكاتب في هذه اللوحة موقفاً يقول بعدم إمكانية وجود العلوم الإسلامية بدون اللغة العربية. وبأنه لا توجد دراسة حقيقية للعلوم الإسلامية بدون إتقان حقيقي للغة العربية، فقد أعطت اللغة العربية للعلوم الإسلامية ثروة عظيمة من المصطلحات، وتحفظ تلك المصطلحات "نظرة الإسلام إلى العالم" داخل العلوم الإسلامية. ويؤكد الكاتب على أن دور اللغة العربية في العلوم الإسلامية ظاهر في مجالات كثيرة، أهمها مجال العمل المتناسك والترابط المتناغم بين ذلك العدد الكبير من العلوم الإسلامية والمؤلفين في مختلف الأزمنة والحقب العلمية.

الكلمات الرئيسية: اللغة العربية، العلوم الإسلامية، النظرة إلى العالم عبر اللغة العربية، الأبجدية العربية، مصطلحات العلوم الإسلامية.

Summary

ARABIC LANGUAGE THROUGH THE ISLAMIC STUDIES REPRESENTS A CONTINUITY OF A GREAT REMEMBRANCE OF GOD

Enes Karić

In this review the author elaborates a notion that there can be no Islamic studies without the Arabic language. Nor can there be a relevant scholarship in field of the Islamic studies without a proper understanding of the Arabic language. Arabic language endowed the Islamic studies with terminology, and it is this terminology that is preserving "the Islamic perspective of the world" within the Islamic studies. The author emphasises that the role of Arabic language in Islamic studies is notable in many fields, most significantly it acts as cohesive and harmonising link between a range of disciplines within the Islamic studies and authors from different eras and epochs of scholarship.

Key words: Arabic language, Islamic studies, world from the perspective of Arabic language, Arabic alphabets, Islamic studies terminology